

Tečaj III. V četrtek 16. vel. travna (maja) 1850. **List 20.**

Jutranja zarja.

(Grič, krasno obraščen z zelenim drévjem. Proti jutru se razprostira krasno polje.
Zjutraj zgodaj)

Bogomil.

Gre na grič in poje:

Noč plahotna je zbežala,
Zvezde, svitle pred, tamné,
Truma gajskih tíc je vstala,
Pesme njihne se glasé.

Vzraku deleč, kamor moje
Skor oči ne sežejo,

Tam škerjanček glasno poje
Pesem svojo jutranjo.

Dvignul kviško je zato se
Tak visoko v sinji zrak,
Ker z višine bolj lepó se
Vidi zarje zlati trak.

(Pride na verh griča; se oberne proti jutru. Zarja se prikaže. Razoglav stoji.)

Zakaj, prelepa zarja! tebe gledam
Še zmír tak rad, kot kdaj sim gledal te?

Zakaj imám te védno še tak rad,
Tak rad še zmír, kot sim te kdaj imél,
Ko bil otrok, ko déte bil sim še?

Zakaj pač obiskujem vedno še
Tak rad višavo gričika tégá,
Otrók ki obiskval sim ga tak rad?

Sim bil otrók še — o presrečni čas!

Níkoli, oj níkoli iz spomína,
Ne bo prešél mi rajsco srečni čas!

Otrók sim bil še; jutra lepega

So mati me peljali na ti grič,

Takrat sim semkaj pervikrat prišel,

Takrat sim vidil zarjo pervikrat,

So mati mi jo pokazali bíli

Z desníco, z désnim perstom, ter so djáli:

Glej, ljubo déte! tam na nébu gori

Oblakov lepi lesk, svitlobo krasno,

Ko da bi iz zlata bíla čistega,

Pa véš, od kó d svitloba pride taka?
 Odsvit, odlésk to luči je nebeške,
 Ki skoz nebeška vrata zlata pride,
 In tak lepó lepó oblake bárva.
 Odperla namreč zjutraj so nebésa,
 Tu hodijo skoz vrata angelci,
 Ki varvali po noči so otroke
 Pobóžne, pridne in bógljive,
 In poročila Bogu nosijo,
 Če dobro so, če slabo so se védli.
 In drugi hodijo skoz vrata doli
 Nazaj na zemljo v bran in var ljudem,
 Da ognje podnévni se nesréč. —
 Zatoraj, déte, védi se lepó,
 Da dobro le od tebe ponesó
 K očetu, ki tam gor stanúje,
 In tisučer no dobro vse plačuje. —
 Zató imél sim zméraj te tak rad,
 Ker to, kar majhin je verjél otrók,
 Se tako naglo zábiti ne dá,
 In toraj pridem tolikrat na grič
 Lesém, ko vgásvati začnejo zvézde,
 Ko tí na nébu, zarja! se prikažés,
 In rádostno se sméje mi sercé,
 Se dvigne duša, duh na kviško gré.

M. Valjavec.

Štefan Dečanski, kralj serbski.

(Konec.)

Komaj je bil Dečanski (1321) za kralja venčan, mu njegov popóli brat Konštantin poróči, da naj prestol (tron) le marljivo zapustí, ker slepec za vladanje ni Dečanski ne odgovori ne besedice, temuč zbere vojsko in gre nad Konštantina. Povabi ga najpred, da naj pride k njemu po bratovsko, in da bo de kakor kraljev brat prvi za njim. Ker pa Konštantin tega ne stori, se vdarita s svojima vojskama. Konštantin pogine v bitvi, in tako ostane Dečanski na prestolu, ktere ga mu bi zdaj spet stric Vladislav rad otel. Štefan pobije tudi njega in ga odtira na Madžarsko.

Dečanski se je dva pota ženil. Prvi pot je imel hčer bulgarskega kralja Smilca, s katero mu je bil Bog dal sina Dušana in hčer Dušico; drugi pot vdovec ostavši je vzel hčer vlaškega vojvoda Vlajka. Tudi ti zakon je bil z več otroci blagodarjen. Ko leta 1326 Madžarji na Vlaško vdarijo, gre Šte-

fan svojemu tastu Vlajku na pomoč in pobije sovražnika. Leta **1330** zaverže kralj bulgarski Strašimirovič svojo ženo Nedo, hčer Milutinovo; tedaj Štefanovo sestro, in si vzame drugo. Štefan mu piše, da naj krivico popravi, in se varuje vojske, v kateri bi se prelivala po nepotrebnem kerv kristjanska. Ošabni Strašimirovič pa mu odpiše: Ako valje jutri ne prideš, in prěd me ne poklekneš; znaj, da te bodem dal vsega okovati in tako dolgo terpinčiti, dokler ne izdahneš. S Strašimirovičem je bil tudi kralj madžarski Robert.

Štefan Dečanski pristopa (**1330**) s svojo vojsko do vode Strume, kjer je sovražnik stal. Živo se spopadejo. Bulgarska kerv porudeči vso Strumo, Strašimirovič pade s konja, ga vjamejo in Štefanu pripeljajo; že četerti dan pa ga v bitvi dobljene rane vmorē. Štefan ga da z vso častjo pokopati, in dobi zdaj k Srbii tudi Bulgarijo, čez katero dan današnji turški cesar gospoduje. Dečanski postavi svojo sestro Nedo spet za kraljico bulgarsko, novo kraljico pa pošlje na njen dom v Carigrad, in vzame njemu bratu Androniku, ker je Strašimiroviču pomagal, mesta Veles, Prosek, Ščip, Trešče in Dobrun. Prisvojeno razdá serbskim vojakom, z mestom „Zento“ pa obdaruje sina Dušana, ker se je v vojski s Strašimirovičem prav po junaški obnašal.

Leta **1331** pa se Dušanu kar misel v glavo vtepe, se očetovega prestola polastiti, in njegovi prijatli podpihovavci ga za sremskega kralja razglasē. Oče ga z vojsko premaga, in se spet pomirita. Ali leta **1334** zagradi Dušan vnovič za orožje, zasači očeta Štefana iz nenade v Nerodimili, in ga vjame. Vendar pa se skesa, in zaprosi ga, da bi mu odpustil. Dušanovi šuntarji pa, bojē se, da bi se z očetom ne pomiril, ga premotijo, da vkaže očeta zapreti. Ponoči pa prilomijo v tamnico neki hudobneži in — o groza! — zadavijo Štefana Dečanskega leta **1336**. Ne ve se, ali jim je velel to strašno hudodelstvo sin, ali njih lastna zlobna volja storiti. V čast vsih otrok naj si mislimo, da so to šuntarji svo-

joglavno brez Dušanove vednosti storili in sicer boječnosti, da bi Dušan misli ne sprevergel, in očeta izpustil, kateri bi jih nato po zasluženju pokoril. Pri vsem tem pa je Dušan zlo prekalil, da je bil dal očeta v tamnico vreči. Kterega dobrega otroka, to premišljevaločega zona ne obhaja? Vendar je Dušan očetu v kraljevanju sledil, in je bil mogočen vladar.

J. Navratil.

Imenitne lastnosti morja.

(Konec.)

Ker je v morju veliko soli raztopljene, je tudi veliko težje od sladke vode, in ravno zato je v morju veliko lažje plavati, ravno zato nosi morje tudi veliko težje ladije, kot sladka voda. Ladija se v morju ne skrije tako globoko, kot v drugih vodah. Deni jajce v kozarec sladke vode, morda ne bode plavalo; osoli vodo, kar se da, — plavalo bode. — Ker v morju veliko ljudi, ki jih vmerle v njega pomečejo, nadalje veliko takih, ki se o ladjolomih potopé, in pa tudi veliko drugih reči gnijije; morje zavoljo tega nekako čudno diši. Skoraj vsak človek dobi perve dni svoje vožnje po morju morsko bolezen, to je nekako otožnost združeno z bljuvanjem, ki pri nekterem kmalo, pri nekterem še le čez dva, tri dni mine.

Narava nam ne more z lepšim prikazkom vstreči, kot z morskim ognjem ponoči, ki je tako lep, da se ne da popisati. Z rajskimi občutki moraš gledati tihi ogenj po in nad morskimi valovi. Ladije prerezujejo prekrasni žar, ki ne vžge, in ne speče. Za njimi ostajajo plameče ceste. Sto in sto svetlih iskric se zdaj združi, ki lepšajo tamno noč. Tako lep, serce in dušo okrepčevajoč pogled je to, da se prvič kar ne moreš do sitega nagledati. Po rudečem morju se vidi včasih bel, po južnem rudeč blesk. Učeni pripisujejo to samovžigu ali fosforu, ravno tistemu snutku, ki je v žveplenkah za potegniti, kterega je v morju dosti; pa tudi od neizrečeno velike množice morskih červov in rib to izhaja, ki imajo različno svetle luske, ki se izpod vode svetijo.

Vse vode izvirajo po podzemeljskih žilah, kjer sol popusté, iz morja, in se stekajo nazadnje spet v morje nazaj. Morje po severnih strašno merzlih krajih tudi zmerzuje, nahajajo se tudi velike kopice leda, ki se s plazov v morje privali; od tod ime „ledeno morje.“ Pa tudi te ledene plošče niso brez koristi; posebno so za lov morskih sovov vgodne. Tudi očem je kaj prijetna paša gledati, ko valovi ob svetle ledene hribe sredi morja bijejo in se solnčni žari na njih prelomljujejo. Če zdaj vse vkup pomislimo, kar smo od morja brali, kdo bi se pač ne čudil neskončni modrosti stvarnika in ga spodobno ne slavil!

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 11. I. sklanja.

Po prvi sklanji se sklanjajo moška imena, in sicer po izgledu „rak:“*)

Edinobroj.

Dvobroj.

Višebroj.

1. Rak

rak-a

rak-i

2. rak-a

rak-ov

rak-ov

3. rak-u

rak-oma

rak-om

4. rak-a

rak-a

rak-e

5. (pri) rak-u

(pri) rak-ih

(pri) rak-ih.

6. (z) rak-om

(z) rak-oma

(z) rak-i.

Opombe. 1) Imena, ki kaj nevižega pomenijo, imajo 4. edinobrojni sklon prvemu enak; n. p. nož sim kupil, hrast podiram, ne: noža, hrasta. Če pa ime žive stvari na neživo ali ime nežive na živo prenesesh, se derži sklanje živih; n. p. daj mi hlapca (ne hlapec) za čevlje izzuti, ali si bral že Vèdeža (ne Védež), časopis za slovensko mladost? Ali vidiš soda ali vampa (to je debelega človeka) kako se sem vali?

2) *e* ali *i* pred zadnjo soglasnico, ako se rahlo ali za-dušeno glasita v edinobrojnem rodivniku in v vsih drugih sklonih, ki niso prvemu enaki, izpadeta; n. p. boben, bobna, bobnu i. t. d. dobiček (dobičik) dobička, dobičku i. t. d. Ko bi pa po izpuščenem *e* ali *i* terdoglasje nastalo, se ne sme izpusti ti

*) Pravilo (regelca) se lahko iz izgleda posname.

n. p. praznika, ubožčeka ali ubožčika, medvedčeka ali medvedčika, ne: praznka, ubožčka, medvedčka i. t. d.

3) Imena (posebno živih) na *lj* pa obderže rahlo *e* pred *lj* in vžamejo za *lj* še *n*; n. p. apostelj, aposteljna, brencelj, brenceljna, parkelj, parkeljna, kavelj, kaveljna i. t. d. Parkelj (na nogah) pa ima: parkelj, parklja, žebelj, žeblja, recelj, recelja i. t. d.; angel ki se le po razvadi piše angelj, in v katerem tudi *e* pred *lj* ni rahel, pa sklanjaj: angel, angela, i. t. d.; ravno tako: učitel, učitela, pisatel, pisatela, velitel, velitela i. t. d. prijatel pa ima prijatla (po ilirski: prijatela).

(Dalje sledi.)

Novice za mlade ljudi.

Naš presvetli cesar v Ljubljani.) V petek 10. maja ob poli sedme zvečer je oznanilo Ljubljani donenje topov na gradu veseli prihod našega presvetlega cesarja po železni cesti. Velika množica ljudi je mladega vladarja z glasnim „živio!“ pozdravljala. Drug se je bolj od druga rinul, ga viditi, ko je iz kolodvora stopivši več sto korakov peš memo narodne straže proti Dunajskej cesti šel, kjer so bila njemu v čast velika z zelenim semrečevjem ovita, z lepimi banderi ovenčana vrata postavljena. Po potu in pred poglavarjevem gradom se je neprenehoma klic „živio!“ razlegal, dokler se ni slavljeni gost radovidnemu veršelu dvakrat skozi okno pokazal. Zvečer je bilo mesto lepo razsvetljeno. Ves drugi dan se je v Ljubljani mudil, in v nedeljo jutro ob šestih v Terst odhajal, kamor ga je spet stoterno „živio!“ posebno mladih gledavcev pomnoženo s pogostim gromom topov spremilo. Kakor na potu v Ljubljano, ga je tudi šolska mladost krajev ob cesti proti Terstu s svojimi gospodi zapovedniki spodobno počastila.

En dan pred cesarjevem prihodom je prišel v Ljubljano slavljeni nadvojvoda Radecki, ki so ga tudi z veliko častjo sprejeli. Zavoljo bolehnosti je še le danes zjutraj v Gorico odšel, kjer bo cesarja počakal.

Sedmo pismo.

Ljubemu prijatlu, ki je bil bolan, pa je zopet ozdravil.

Priserčni prijatelj!

Kolikorkrat sim kterege znanca od vašega kraja dobil, sim vedno skerbno popraševal, kako je še s Tvojo boleznijo. Zlo sim se bal, da bi ne bilo kaj nevarnega. Vsak dan sim mislil na zlate pretekle ure, ki sva jih še nedavno zdrava in vesela skupej vsivala. Zmiraj sim šelel in Boga prosil, da bi se namā zlati in veseli časi zopet povernili. In, hvala bodi Bogu! moja serčna želja se je veselo spolnila. Preljubi Matiček! Ti pač ne veš, kako zlo me je danes razvėsělilo, ko mi je Tvoj sosed povedal, da Ti je še boljše, da si še vstal, in da še okoli hodiš. — Zdi se mi, kot bi mi bil blagi prijatelj zopet vnovič dan. — Ničesar zdaj tako v sercu ne šelim, kot Tebe, ki si mi ljubi bratec, zopet zdravega viditi. — Kmalo se bova zopet skupej veselila in se dobro imela. Berž, ko bom mogel, bom k Tebi prišel, da se bova nove sreče veselila, ker Tebi je dano ljubo zdravje, meni pa zopet predragi prijatelj.

Bog Te zdaj ohrani zanaprej vedno zdravega in veselega, da mi boš zopet ljubi prijatelj, kot sim tudi jaz vedno

Tvoj

odkritoserčni

V Radoljci 16. vel. travna 1850.

Tonček.

(Osmo sledi.)

Kako opice lové.

Kakšno opico živo vjeti, gre človek pod drevo, na katerem je več opic, se pod njim izzuje, pusti nato čevlje, v ktere je popred mehke smole ali pa lepja (lima) vergel, pod drevesom in odide. Ker opice vsako reč tako rade posnemajo, poskačejo prec z drevesa, se tudi tega dela lotiti in čevlje poskusiti. Ali komaj jih prva obuje, je že po revici, ker jih ne more ne izzuti, ne bežati. Človek jo zdaj prav lahko v svojo pest dobi. — Ravno tako človek namen doseže s pijačo, ki vpijani. Gre pod

drevo in pije. Ko odide, ga začno opice nagloma posnemati, se vpijanijo in so kmalo v njegovih rokah. Tudi z vmivanjem jih lovijo. Človek gre in se vmiva; po njegovem odhodu se ne morejo, se ve da, opice sterpeti, da se nebi šle tudi vmivat. Zviti človek pa je vergel odhajaje v vodo lepja; opicam se oči sprimejo, da ne vidijo; slepe reve skačejo in beče, ali prepozno; kmalo so v žaklju.

J. Navratil.

Staromeksikanski jezik.

Meksikanska država je v severnej Ameriki. Staromeksikanski jezik, ki je že zginul in se samo še v kakih bukvah najde, je bil kaj gibčen. Nate le en izgled: „Kihua“ se pravi storiti; „kibihua“ delati, opravljati; „kiahualtia“, napraviti, da se kaj stori; „kiahuatih“, delat iti; „kihuako“, kaj storit priti; „kiuhtih“ kaj delati misliti. Tudi za sostavljenje več besed v eno je bil ti jezik zlo pripraven; ali marsikteri izmed nas bi bil ob sapo in jezik, preden bi nektero besedo izgovoril; n. p. *notlacomahuicteopikskatacin* se pravi: prečastiti moj oče!

Smešnica.

Neki kmet, ki je po gerdem potu z vpehanim kljusem z njive proti domu gazil, misli živinci težo polajšati, ter si brano na pleča naloži in kljuse zajezdi, rekoč: „No zdaj ti bode laglje.“

Slovensko-ilirski slovník.

Čemer (huda jeza, grenkost), čemer.	Čepėti, čepati.
Čemerika, čemerika.	Čepinja, črēp, črēpina.
Čemeriti se, čemeriti se.	Čerka, pisme.
Čenča, berblja.	Čerčkati ali čerkati, čerčkati.
Čenčati, berbljati.	Čern, cern.
Čep, čep.	Černēti, cern bivati.

Založnica **Rozalija Eger**. — Odgovorni vrednik **J. Navratil**.

V Ljubljani.